

ISSN 2411-2135

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА



Серія 16

**ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ
УЧИТЕЛЯ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

Випуск 30 (40)

Київ
Видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова
2018

УДК 371.12:378.951.4
ББК 74.2:74.5
Н 28

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджене Наказом МОН України № 1328 від 21.12.2015, Додаток 8 (педагогічні науки)

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8822 від 01.06.2004 р.

Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М.П.Драгоманова
(протокол № 12 від 5 квітня 2018 р.)

Редакційна рада:

В.П.Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кор. НАН України, ректор НПУ імені М.П.Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
В.П.Бех	доктор філософських наук, професор;
В.І.Бондар	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
В.Б.Євтух	доктор історичних наук, професор, академік НАПН України
І.І.Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І.Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
А.А.Зернецька	доктор філологічних наук, професор;
Л.І.Мацько	доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України
О.С.Падалка	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
В.М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
Г.М.Торбін	доктор фізико-математичних наук, професор (<i>заступник Голови Редакційної ради</i>)
М.І.Шут	доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Редакційна колегія:

Н.В.Гузій	доктор педагогічних наук, професор (НПУ ім.М.П.Драгоманова, Україна, <i>відповідальний редактор</i>);
А.В.Козир	доктор педагогічних наук, професор (НПУ ім.М.П.Драгоманова, Україна);
О.В.Матвієнко	доктор педагогічних наук, професор (НПУ ім.М.П.Драгоманова, Україна);
Г.М.Падалка	доктор педагогічних наук, професор (НПУ ім.М.П.Драгоманова, Україна);
О.Л.Шевнюк	доктор педагогічних наук, професор (НПУ ім.М.П.Драгоманова, Україна).

Н 28 Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. *Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць.* – Випуск 30 (40) / ред.кол. : Н.В.Гузій (відп. ред.). – Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – 142 с.

Присвячено вивченню проблеми формування творчої особистості учителя-професіонала; представлено панораму сучасних досліджень методологічних засад педагогічної творчості, майстерності, професіоналізму; аналіз шляхів формування творчої особистості вчителя на етапі професійного становлення; висвітлено практичний досвід професійно-творчої самореалізації вчителів.

Для викладачів і студентів педагогічних навчальних закладів, науковців та освітян-практиків.

УДК 371.12:378.951.4
ББК 74.2:74.5

ISSN 2411-2135

© Автори статей, 2018
© Редакційна рада та Редакційна колегія, 2018
© Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема особливостей інноваційної діяльності закладів дошкільної освіти. Розкриваються поняття «інновація», «інновація в освіті», «інноваційна компетентність», «технологія». Дається аналіз педагогічних технологій найбільш поширених у дошкільних закладах міста Києва. Розкривається робота експериментальних дошкільних закладів з адаптивної освіти дошкільників і психолого-педагогічного проектування дорослого з дитиною «Радість розвитку». Характеризується готовність і відношення керівників (директорів/завідуючих і вихователів-методистів) закладів дошкільної освіти до інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація в освіті, інноваційні педагогічні технології, інноваційна діяльність дошкільних закладів, керівники дошкільних закладів, експериментальні дошкільні заклади.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Випереджальний характер розвитку освіти має відповідати цивілізаційним викликам XXI століття. Сьогодні освітній процес повинен не тільки дати знання, вміння та навички інноваційної діяльності, а й сформувати нові способи мислення. Для України реформи в освіті є важливою складовою її розвитку та інтеграції в європейську спільноту. В Законі України «Про освіту» (ст. 5) зазначено: «Освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства» [7]. Отже, це актуалізує низку напрямів наукових досліджень пов'язаних із освітніми інноваційними процесами та технологіями, їх методологічним забезпеченням і діагностикою ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показав, що найбільш повно питання застосування інноваційних технологій у закладах освіти розкрито в дослідженнях Г.В. Беленької, Л.М. Ващенко, Н.В. Гавриш, І.М. Дичківської, Н.П. Дічек, В.Г. Кременя, О.М. Пехоти, О.В. Попової, Г.О. Сиротинко, С.О. Сисоевої, А.В. Хуторського, М.Д. Ярмаченка та ін. Попре значну кількість наукових праць недостатньо уваги приділяється вивченню питання особливостей інноваційної діяльності у закладах дошкільної освіти.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у розкритті особливостей інноваційної діяльності закладів дошкільної освіти і готовності їх керівників до означеної діяльності.

Випадок основного матеріалу дослідження... Термін «інновація» (із пізньолатинської «innovatio» – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення.

Сучасні вітчизняні вчені розглядають інновацію в освіті як – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [6].

Інноваційні зміни в освіті можливі тільки за наявності підготовлених кваліфікованих кадрів, у яких сформована інноваційна компетентність. Під компетентністю ми розуміємо динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну або подальшу навчальну діяльність [7].

Інноваційна компетентність (за І.М. Дичківською) – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у своїй роботі [5].

На думку С.О. Сисоевої технологія відрізняється від методик своєю відтворюваністю, стійкістю результатів, відсутністю багатьох "якщо" (якщо талановитий учитель, якщо здатні діти, гарні батьки...). У технологіях більш представлені процесуальний, кількісний і розрахунковий компоненти, у методиках – цільова, змістовна, якісна і варіативно-орієнтована сторони. У цьому контексті стійкість показників навчально-виховного процесу доцільно розглядати як характерологічну якість саме технології. Основою функціонування будь-якої технології є мета як основа управління навчально-виховним процесом [10, с. 130].

У нашому дослідженні ми вивчали інноваційні педагогічні технології, що є найбільш поширеними у закладах дошкільної освіти. З цією метою нами було проведено анкетування та індивідуальні бесіди з вихователями-методистами (60 осіб) і директорами/завідуючими (60 осіб) дошкільних закладів освіти м.Києва, які навчалися на курсах підвищення кваліфікації в Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Встановлено, що за останні 5 років найбільш поширеними інноваційними педагогічними технологіями у дошкільних закладах виявилися:

- здоров'я зберезувальні та здоров'я формувальні технології (67,8% закладів);
- експериментально-дослідницька діяльність дітей (60,8% закладів)
- проектна діяльність дітей (31,8% закладів);

- інформаційно-комунікативні технології – створення нових навчально-розвиваючих засобів для дітей, проведення віртуальних занять, демонстрації пізнавальних та мультиплікаційних фільмів (20,9% закладів);
- використання нетрадиційних технік малювання – кляксографії, ниткографії, набризку, монотипії, малюнки на мокрому папері, соляні малюнки (19,1% закладів);
- програма «Лего-конструювання» (авт. Т.В. Пеккер), затверджена МОН України на базі учбових наборів LEGO Education (17,3% закладів);
- навчання дітей за інформаційно-коректурними таблицями Н.В. Гавриш, О.К. Безсонової (13,6% закладів);
- методики навчання читанню М.О. Зайцева; Л.В. Шелестової (11,8% закладів);
- схеми-моделі Т.О. Ткаченко для навчання дітей описовим розповідям (11,8% закладів);
- теорія розв'язання винахідницьких задач (10% закладів);
- музейна педагогіка (10 % закладів);
- розвиваючі ігри В.В. Воскобовича (9,1 % закладів);
- розвиваючі ігри Б.П. Нікітіна і О.О. Нікітіна (9,1 % закладів);
- використання паличок Д. Кюізенера і блоків З.П. Дьєнєша на заняттях з математики (8,1 % закладів);
- методика «Лялька як персона» («Persona Dolls») (7,2 % закладів де працюють практичні психологи і соціальні педагоги).

Як бачимо палітра інноваційних педагогічних технологій достатньо різноманітна. Переважна більшість закладів дошкільної освіти використовує здоров'я зберезувальні та здоров'я формувальні технології (67,8% закладів), що застосовуються, як у закладах компенсуючого типу (спеціальних та санаторних), так і у дошкільних закладах загального типу. На нашу думку, це пов'язано не тільки з актуальністю популяризації здорового способу життя, а і зі зміною умов у закладах дошкільної освіти, коли в їхній педагогічний штат увійшли інструктори з фізкультури та практичні психологи. Також активно впроваджується і експериментально-дослідницька діяльність (60,8% закладів), що спрямована на пізнавальний розвиток особистості дошкільника через сприймання ознак, якостей, властивостей об'єктів навколишнього світу. Більше чверті закладів (31,8%) впроваджують проектну діяльність дітей. Менше чверті – інформаційно-комунікативні технології (20,9% закладів) та нетрадиційні техніки малювання (19,1% закладів). Окремі заклади дошкільної освіти зорієнтовані на впровадження в освітній процес сучасних розвиваючих ігор і вправ, схем-моделей, коректурних таблиць, Лего-конструювання, музейної педагогіки тощо.

Крім того в дошкільних закладах міста Києва реалізуються давно відомі і визнані педагогічні системи. Це система Марії Монтессорі та Вальдорфська педагогіка. Ці педагогічні системи є популярними більше ста років у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. У Києві за системою Марії Монтессорі працює 2 державних і 3 приватних дошкільних закладів, за Вальдорфською або Штайнеровською педагогікою – 1 державний дошкільний заклад «Софія».

Відкриваючи такі заклади для дітей дошкільного віку, їх керівники завжди йдуть на ризики, оскільки порушуються відпрацьовані, налагоджені, стабільні алгоритми дій педагогів із дітьми, моделі поведінки всіх учасників освітнього процесу і відбувається освоєння нової (у даному випадку для нашої країни) педагогічної ідеї. Отже, важливим є врахування «людського фактору» (мотивації діяльності, функціональної невизначеності педагогів на перших етапах роботи закладу, стресів тощо) та створення комфортних умов для роботи всіх суб'єктів інноваційної діяльності.

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 7 листопада 2000 року № 522 і Міністерства юстиції України від 26 грудня 2000 року № 946/5167, Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 року № 114 і Міністерства юстиції України від 13 травня 2002 року № 428/6716 і наказів Департаменту освіти і науки м.Києва в 2014-2016 роках працювали експериментальні майданчики регіонального рівня. А саме, з впровадження педагогічних практик адаптивної освіти дошкільників (4 дошкільні заклади, науковий керівник експерименту Дятленко Н.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка) і психолого-педагогічного проектування дорослого з дитиною «Радість розвитку» (8 дошкільних закладів, науковий керівник Піроженко Т.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії дошкільника Інституту психології Г.С. Костюка, НАПН України).

Зазначимо, що педагогічні практики адаптивної освіти добре відомі в країнах Європи з другої половини ХХ століття. Вони зорієнтовані на: психотерапевтичну функцію педагога; збереження фізичного, психічного і морального здоров'я дітей; створення сприятливого психологічного клімату в дошкільному закладі; навчання і виховання дітей на рефлексивній основі. Тому вони і стали актуальними в освітньому просторі України. А ось інноваційна програма «Радість розвитку» тільки починає поступово впроваджуватись у закладах дошкільної

освіти. З 2015 року цей експеримент у місті Києві набув Всеукраїнського значення (Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 квітня 2015 р. № 480).

Робота в експериментальних закладах, у переважній більшості випадків, проходить достатньо складно. У вихователів виникають ситуації протистояння через нерозуміння нових підходів до освітньої діяльності, додаткові матеріальні витрати для придбання методичних посібників і матеріалів, необхідності постійного навчання, і самовдосконалення тощо.

З певними труднощами відбувається і оприлюднення результатів інноваційної діяльності для батьків, педагогів інших закладів району, міста, що найчастіше проходять у формі: Днів відкритих дверей, конференцій, семінарів, майстер-класів, інформації на сайтах районних управлінь освіти і науково-методичних центрів тощо. Не зважаючи на ці труднощі керівники експериментальних дошкільних закладів розуміють, що інноваційна діяльність сприяє підвищенню рівня професійної майстерності педагогів і рівня розвитку дітей, збільшує кількість управлінських функцій директора/завідувача, потребує додаткових часових витрат безпосередніх учасників освітнього процесу на його організацію.

Як зазначалося вище, на курсах підвищення кваліфікації вихователів-методистів і директорів/завідуючих закладів дошкільної освіти ми проводили анкетування і бесіди зі слухачами курсів, їх результати показали, що керівники хотіли би більш детально познайомитися з інноваційними технологіями у сфері інклюзивної освіти та інформаційно-комунікативними технологіями в управлінській діяльності. Це можливо реалізувати, на їх думку, через тематичні курси в Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка та на міських семінарах з означеної проблеми.

Ми виявили, що вихователів-методистів (94,5%), які обізнані в інноваційних освітніх технологіях для дітей дошкільного віку значно більше ніж директорів/завідуючих (74,5%). Такі результати вочевидь тісно пов'язані з рівнем поінформованості керівників про інновації, що впроваджуються у закладах дошкільної освіти району, міста, області, країни, а також наявним позитивним чи негативним досвідом інноваційної діяльності, фінансовими затратами на її технічне оснащення, кваліфікаційним рівнем педагогів, браку часу директорів/завідуючих на цю діяльність.

Більше чверті директорів/завідуючих (27,3% закладів де немає вихователів-методистів) ствердили відсутність впровадження інновацій у дошкільному закладі за останні п'ять років. Причиною цього є відсутність умов, а саме: низька компетентність вихователів, які не мають спеціальної дошкільної освіти (педагогічна освіта не за фахом), брак молодих спеціалістів, значна плінність педагогічних кадрів (вихователів, вихователів-методистів, інструкторів з фізкультури, практичних психологів) тощо.

Достатньо великий відсоток керівників (23,7%) не пов'язують інновації зі зміною політики в галузі освіти. Вони наголошують, що на сьогоднішній день, відсутня адекватна комунікація між найвищими освітянськими інституціями, що формують політику освіти, та сферою закладів дошкільної освіти, які її реалізують.

Нам вдалося умовно поділити керівників (директорів/завідуючих і вихователів-методистів) закладів дошкільної освіти на 4 групи, що характеризують їх готовність і відношення до інноваційної діяльності.

1 група – керівники, які постійно цікавляться інноваційними освітніми технологіями, сміливо їх застосовують у практиці роботи закладу дошкільної освіти, можуть піти на ризик.

2 група – керівники, які цікавляться інноваційними освітніми технологіями, але постійно прораховують їх доцільність. Вважають, що інновації мають впроваджуватися після того, як їх успішно апробували інші педагоги в умовах, максимально наближених до роботи закладу, в якому вони є керівниками.

3 група – керівники, які стримано відносяться до інноваційної діяльності, не прагнуть бути першими, але їй не бажать відставати. Якщо інноваційні технології сприймаються більшістю педагогічного колективу, їх приймають і керівники.

4 група – керівники, які більше сумніваються, ніж вірять в інновації. Вони відають перевагу перевіреним роками методикам. Разом із цим, якщо інноваційні технології сприймаються більшістю педагогічного колективу, то вони не заперечують їх впровадження у практиці роботи дошкільного закладу.

Встановлено, що тільки незначна частина керівників (12,7%) є лідерами інноваційної діяльності та відносяться до 1 групи. Найбільшою виявилася 2 група (45,5%), яка цікавиться інноваційними освітніми технологіями, але завжди прораховує їх доцільність. Менше чверті (18,1%) керівників вважають, що їх можна віднести до 3 групи, оскільки вони стримано відносяться до інноваційної діяльності. Майже чверть керівників (23,7%) відноситься до 4 групи, яка більше сумнівається, ніж вірить в інновації. Це директори/завідуючі і вихователі-методисти зі стажем роботи на цій посаді більше 25 років. У них сформовані стійкі стереотипи, щодо освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Вони тяжіють до регламентованих форм роботи з дітьми і методик, що перевірені роками, критично ставляться до нововведень.

Перша і друга групи керівників намагаються систематично інформувати колектив закладу про педагогічні інновації. З цією метою проводять тематичні проблемні семінари, круглі столи, педагогічні дискусії, направляють працівників на тематичні курси. У їх закладах ставлення до педагогів значною мірою залежить від їх активності в

інноваційній діяльності, що доводить міцний зв'язок між професіоналізмом та інноваційною активністю працівників.

Спонукає педагогів до інноваційної діяльності проведення міських фестивалів і вернісажів педагогічної майстерності, майстер-класів. Так, у 2015-2017 роках відбулися: Фестиваль педагогічної майстерності працівників дошкільних закладів «Калейдоскоп педагогічних ідей» і Вернісаж педагогічних ідей з музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Завданнями цих заходів стали:

- стимулювання педагогів до професійного зростання і підвищення їх фахової майстерності;
- створення умов для педагогічної творчості, підтримки та стимулювання інноваційної діяльності педагогів;
- популяризація перспективного педагогічного досвіду, фахових здобутків і кращих педагогічних ідей;
- розширення можливостей для професійного спілкування та співробітництва педагогів дошкільних закладів.

Наше дослідження показало, що у переважній більшості вихователів-методистів (93%) і директорів/завідуючих (73%) закладів дошкільної освіти сформована мотиваційна готовність до інноваційної діяльності. Це проявлялося у наявності пізнавального інтересу до інноваційних технологій та розуміння значення їх застосування.

Висновки... Завдяки проведеному дослідженню можна сформулювати такі висновки :

- інноваційні зміни в дошкільній освіті можливі тільки за наявності підготовлених кваліфікованих педагогічних кадрів, у яких сформована інноваційна компетентність;
- за останні 5 років найбільш поширеними інноваційними педагогічними технологіями у закладах дошкільної освіти виявилися: здоров'я збережувальні та здоров'я формувальні технології, експериментально-дослідницька і проектна діяльність дітей, інформаційно-комунікативні технології, нетрадиційні техніки малювання.
- педагоги закладів дошкільної освіти, в більшій чи меншій мірі, зорієнтовані на впровадження в освітній процес сучасних розвиваючих ігор і вправ, схем-моделей, коректурних таблиць, Лего-конструювання, музейної педагогіки;
- інноваційна діяльність в експериментальних закладах дошкільної освіти сприяє підвищенню рівня професійної майстерності педагогів і рівня розвитку дітей, збільшує кількість управлінських функцій керівника;
- у переважній більшості вихователів-методистів (93%) і директорів/завідуючих (73%) закладів дошкільної освіти сформована мотиваційна готовність до інноваційної діяльності.

Використана література:

1. Бєленька Г.В. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку / Г.В. Бєленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – №11 (48). – С. 10-21.
2. Ващенко Л. М. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти особливості управління / Л.М. Ващенко // Освіта і управління. – 2003. – т. 6. – №3. – С. 97-104.
3. Гавриш Н.В. Інформаційно-ігрова технологія як засіб активізації інтелектуальних та мовленнєвих дій дошкільників / Н.В. Гавриш // Українсько-польські студії: актуальні проблеми педагогічної теорії та практики: збірник наукових статей / Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ : БДПУ, 2015. – С. 21-25.
4. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Лідія Іванівна Даниленко. – Київ : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. / Ілона Миколаївна Дичківська – Київ : Академвидав, 2015 – 304 с.
6. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України [голов. ред. В.Г.Кремень]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 55.
7. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 2017. – № 178-179.
8. Кремень В.Г. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн, С.В. Пролєєв та ін. [за ред. В.Г. Кременя]. – Київ : Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
9. Сиротинко Г. О. Інноваційний розвиток освіти: проблеми переходу від теорії до практики / Г.О. Сиротинко // Управління школою. – 2005. – № 1. – С. 15-18.
10. Сисоєва С.О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак / С.О. Сисоєва // Педагогічний процес: теорія та практика. Збірник наукових праць. – 2006. – Випуск 2. – С. 127-131.

Смолянкова Г.В., Семенов А.А.

ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В этой статье рассматривается проблема особенностей инновационной деятельности дошкольных учреждений. Раскрываются понятия «инновация», «инновация в образовании», «инновационная компетентность», «технология». Дается анализ педагогических технологий, которые наиболее распространены в дошкольных учреждениях города Киева. Раскрывается работа экспериментальных дошкольных учреждений по проблеме адаптационного образования дошкольников и психолого-педагогического проектирования взрослого с ребенком «Радость развития». Характеризуется готовность и отношение руководителей (директоров / заведующих и воспитателей-методистов) дошкольных учреждений к инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновация в образовании, инновационные педагогические технологии, инновационная деятельность дошкольных учреждений, руководители дошкольных учреждений, экспериментальные дошкольные учреждения.

